

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 4, Sayı: 15, Aralık 2017, s. 220-229

İlknur AY¹

ZİYA GÖKALP'İN “KUĞULAR” ADLI MASALINDA EYLEYENLER - İŞLEVSEL BİRİMLER ve ANLATISAL YAPI

Özet

Anlatı kurgusal bir yapıdır. Bu yapıda da işlev yüklenen birimler bulunur. Sistem içinde işlev yerine getiren birimlerle anlatının anlam boyutuna ulaşılır. Bu sebeple yapısalcı kuramın temsilcileri bir anlatı grameri oluşturmaya çalışır. A. J. Greimas da bu konuda eyleyenler ve göstergebilimsel dörtgen modelini geliştirir. Anlatı şahıslarını eyleme katılma yönleri açısından ele alan Greimas bu modelde özne, nesne, gönderici, alıcı, yardımcı ve engelleyici olmak üzere altı eyleyen ileri sürer. Bir anlatının oluşmasında da ikili karşıtlıkların bulunması gerektiğini kabul eder. Bu karşıtlıklar arasındaki ilişkiyi ise, göstergebilimsel dörtgeninde açıklar. Bu çalışmada da Greimas'ın bu modellerinden hareketle Ziya Gökalp'in “Kuğular” adlı masalı ele alınarak kurgu-niyet ilişkisi çerçevesinde anlatısal yapı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anlatı, kurgu, işlevsel birim, Ziya Gökalp “Kuğular”, Greimas, eyleyenler, göstergebilimsel dörtgen.

THE ACTORS- FUNCTIONAL UNITS AND NARRATIVE STRUCTURE IN ZİYA GÖKALP'S "SWANS" STORY

Abstract

Narrative is a fictional structure. This structure also contains functional units. To the level of meaning of the narrative can be reached by means of functional units. For this reason, representatives of structuralist theory try to form a narrative grammar. A. J. Greimas also develops a model of semiotics. In this model, Greimas advocates six people, the subject, the object, the sender, the recipient, the assistant person and the inhibitor. He agrees that the formation of a narrative requires the presence of opposites. The relation between these contrasts is

¹ Yrd.Doç.Dr., Amasya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, ilknur.ay@amasya.edu.tr

revealed in the semiotic quadrangle. In this study, it was tried to put forward the narrative structure by taking the narrative named "Swans" of Ziya Gökalp with the help of these models of Greimas.

Key Words: Narrative, fiction, functional unit, Ziya Gökalp "Swans", Greimas, persons, semiotics.

GİRİŞ

Ferdinand de Saussure'ün ileri sürdüğü dilsel işlevler üzerine temellendirilen yapısalcı kuramda, anlatının değişmeyen yapısının ve edebî türlerin kendilerine özgü inceliklerinin tespit edilmesi önemlidir. Bu noktada yapısalcı eleştirinin önde gelen ismi Vladimir Propp "Masalın Biçimbilimi" adlı çalışmasında masalın kökeninden önce onun ne olduğunun araştırılması gerektiğine dikkat çeker ve bu doğrultuda bütün masalarda değişmeyen temel yapıya ulaşmaya çalışır. Ona göre, "değişen, kişi adları ve aynı zamanda kişilerin özel nitelikleridir; değişmeyen ise, kişilerin eylemleri ve işlevleridir." (Propp, 2008: 23). Yine yapısalcılığın önemli temsilcilerinden A. J. Greimas da işlevlerden yola çıkarak bu konuda "eyleyenler modeli" şeklinde kuramsal bir şema geliştirir. Anlatının "ikili karşıtlıklar"la yürüdüğünü ileri süren Greimas, oluşturduğu "göstergebilimsel dörtgen"de ise, bu unsurların birbiriyle ilişkisini ortaya koyarak bir bütün hâlinde sunar. Zira, "Greimas'çı göstergebilim hem anlamlama üzerine genel bir düşünce hem de anlamlı nesnelere çözümleme yolunda bir yöntemler bütünü olmaya yönelmiştir." (Yücel, 2015: 127). Dolayısıyla bu açıdan bir anlatı, onun sistematik işleyişini sağlayan temel işlevsel birimlerden teşekkül eder. Bu birimler vasıtasıyla da ilerler.

Anlatılar diyalektik bir yapı içerisinde biçimden içeriğe, kurgudan niyete doğru yol alırlar. Bu sebeple "içerikle ilgilenmek, biçim ve anlatı özelliklerinin de saptanması koşuluyla olmalıdır." diyen Gürsel Aytaç'a (2009: 115) göre, " 'kurgu', bir edebî eserin incelenmesinde aydınlığa kavuşturulacak önemli bir öğedir. Kurgu ile kastedilen, eserin yapısıdır (inşaası); figürlerin, motiflerin, temel düşüncelerin nasıl yerleştirildiğinin, birbirlerine karşı konumlarının, eser dokusu ve bütünü içindeki işlevlerinin ortaya çıkarılmasıdır kurgu saptama çalışmaları." Buradan da bu mekanizmayı işleten sabit kaynağa, yani anlatının niyet boyutuna ulaşılır zaten. Zira bütün anlatı unsurları niyete bağlı olarak onun etrafında anlatıda varlık işlevini yerine getirir.

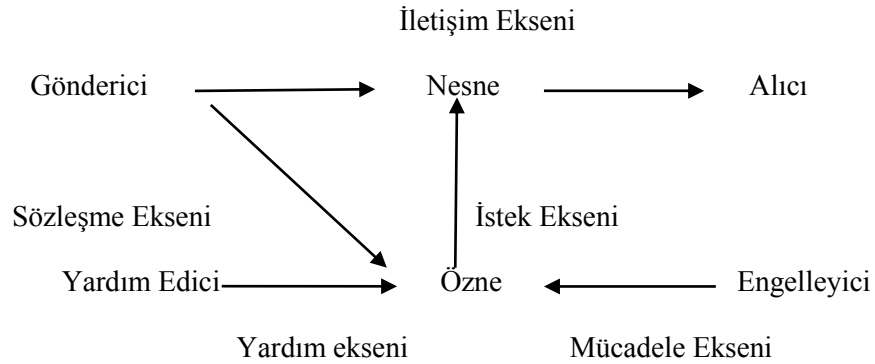
Bir anlatıda sistemi oluşturup metnin iç işleyişini sağlayan işlevsel birimler, anlatı evreleri, birer göstergedir aynı zamanda. Göstergebilim de "herhangi bir göstergeler dizgesinin, hangi aşamalardan geçerek, hangi anlamları yüklediğini araştırır. Bunun için de, metinleri kendisi için ve kendi içinde aşama aşama ayırtıran bir yöntem geliştirmiştir. Bu yöntem birbiriyle bağlantılı birçok düzeyi, her düzeye ilişkin birçok işlemi ve birbirine göre değer kazanan birçok kavramı (terimi) içerir." (Rıfat, 2014: 132). Bu çalışmada da göstergebilimsel bir yaklaşımla anlatısal yapının ortaya konulabilmesi için kurgudan anlam boyutuna doğru yol alınmış, bu noktada da Greimas'ın "eyleyenler" ile "göstergebilimsel dörtgen" modelinden faydalanılmıştır. Böylece anlatının işlevsel birimlerden oluşmuş temel bir yapısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KURGUDAN NİYETE ANLATISAL YAPI, YAPILANDIRMA

1- Eyleyenler ve İşlevsel Birimler (Aşamalandırma)

Bir anlatısal yapı, sunum ve muhteva katlarından oluşur. Bu sebeple de her zaman “anlam evreni (anlatının anlam boyutu) ile öyküleme zinciri (anlatının sözdizim boyutu)”(Rıfat, 2014: 88) arasında bir bağlantı vardır. Bu açıdan da gerideki soyut anlam düzeyi somut olaylarla gözler önüne serildiğinden, şahısların eyleme katılma yönleri önemlidir. Şahısları A. J. Greimas bu rolleri açısından, “ne yaptıklarına göre”(Barthes, 2005: 125) eyleyenler olarak adlandırır ve bir model halinde şöyle sunar:

Şema 1: “Eyleyenler Modeli”(Uçan, 2016: 147’den alınmıştır.)

Greimas'ın bu şekilde sunduğu “eyleyenler, anlatı dilbilgisinin (anlatı sözdiziminin) değişik kişileridir.” (Rıfat, 2014: 73) ve “bu eyleyenler modeli doğrudan doğruya öznenin (kahramanın) ulaşmayı amaçladığı ve gönderen ile gönderilen arasındaki bir iletişim birimi olarak konumlanan nesne çevresinde odaklanır. Öznenin isteğiyle, yardımeden ile karşıkanın anlatıda oynayacakları rollere (yaptırımlara) göre biçimlenir.”(Rıfat, 2014: 74). “Kuğular” adlı masalda da bu durumun yansımaları görülür. Masalın başında ailesiyle bir arada mutlu bir şekilde yaşayan anlatı temel şahsı Nilüfer’in annesinin ölümü ve üvey annesinin hayatına girmesi üzerine başlangıçtaki denge hâli bozulur. Zira, bir büyücü olan üvey anne, Nilüfer’i çirkinleştirir ve onun on bir erkek kardeşini de birer kuğuya çevirir:

“Bir padişahın, on bir oğluyla bir tek kızı vardı. Bu çocukların sevgili anneleri ölünce, padişah başka bir kadınla evlendi. Bu yeni Hanım Sultan, büyücüydü; üvey evlâtlarını da hiç sevmiyordu.

Bir gün üvey annesi, Nilüfer’i hamama götürdü. Yüzüne, başına, vücuduna siyah bir boya sürdü; büyü ile, boyayı çıkmaz bir hâle getirdi. Kız, gayet çirkin oldu. Artık padişah babası, yüzüne bakamıyordu. Kızcağızdan herkes iğreniyordu. Nihayet onu mutbağa attılar, bulaşıkları yıkamaya memur ettiler.

Üvey anne, bununla da kanmadı; kızın on bir erkek kardeşini de, büyü ile birer kuğu şekline soktu. Bu zavallılar, geceleyin yine insan olurlardı; fakat güneş doğar doğmaz kuğu şekline girerek havaya uçarlardı. Yeşil göllere giderek, orada sazların mor gölgelerinde yıkanarlardı. Nilüfer, kardeşlerini gördüğü müddet, saraydaki hakaretlere

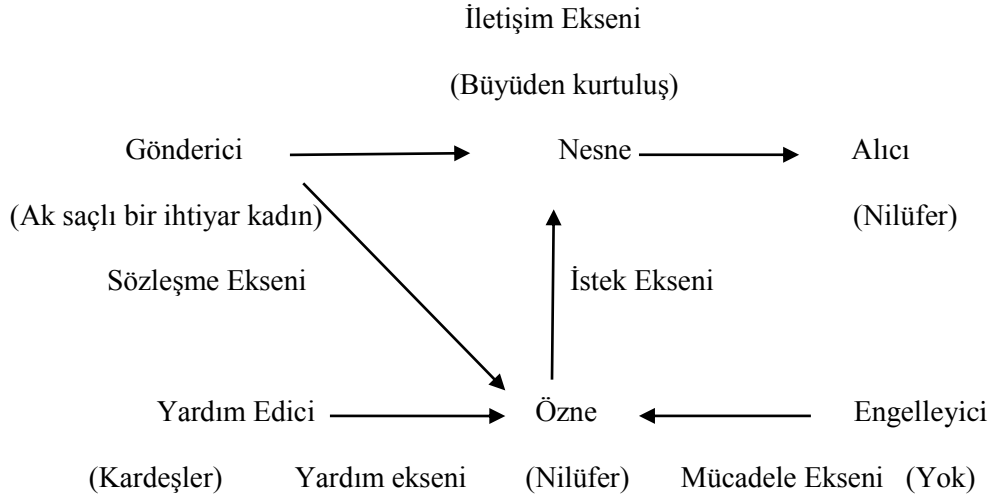
tahammül etti. Lâkin, kardeşlerinin birer kuğu olarak uçup gittiklerini gördükten sonra, artık sarayda kalmayı istemedi; bir gün, gizlice saraydan çıktı.” (Gökalp, 1976: 25).

Dolayısıyla bundan sonra mevcut huzur ve düzenin ters yüz edilmesiyle birlikte eksikliği hissedilen durumun varlığı ve istek eksenini ortaya çıkar. Yeniden bir düzen arayışı içine düşen Nilüfer’in hikâyesi oluşur, arayış hâli başlar. Nilüfer, saraydan ayrılp kardeşleriyle birlikte ormanda yaşamını sürdürürken bu kısımda gönderici eyleyen anlatıya katılır:

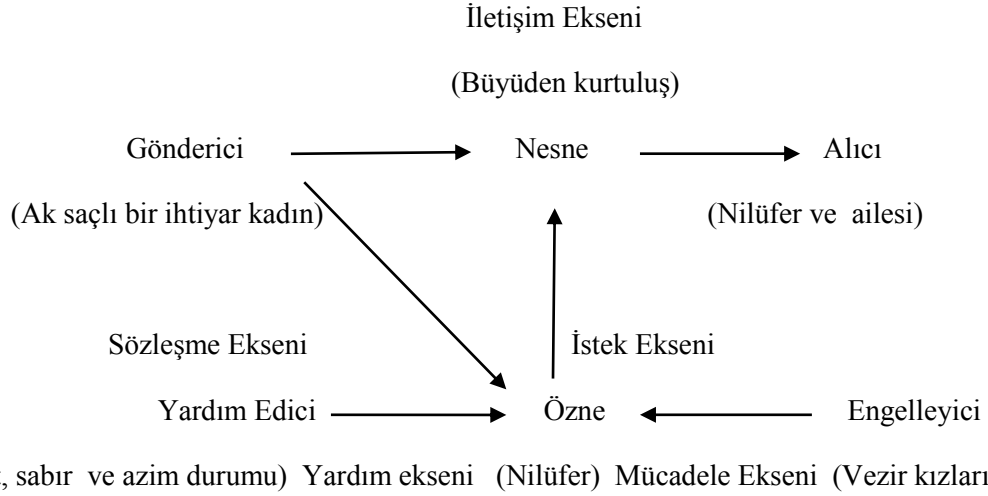
“Bir gece, Nilüfer’in rüyasına ak saçlı bir ihtiyar kadın geldi, “Ormanın şark tarafında bir Süt Gölü var; orada yıkanırsan, eski güzelliğini bulursun.” dedi. Nilüfer, sabah olmadan kardeşlerini uyandırarak, Süt Gölü’nün yerini öğrendi. Sabah olup da kuğular uçunca, o da Süt Gölü’ne doğru gitti. Göle girip de yılandıktan sonra aynaya baktı: Üvey annesinin yaptığı büyüden evvelki güzelliği, tamamiyle geri gelmişti. Akşam, kardeşleri Nilüfer’i bu hâlde görünce çok sevindiler. Nilüfer, o gece de, rüyasında o ihtiyar kadını gördü. Kadın dedi ki: “Kardeşleri büyüden kurtarmağı istersen, mezarlıklardaki ayrıkotundan on bir gömlek örmelisin; fakat bunlar bitinceye kadar, sana ne gibi işkenceler yapsalar, ağzından hiçbir söz çıkmayacaktır. Hiçbir cevap vermeyeceksin. Eğer bütün işkencelere tahammül ederek, hiç konuşmaksızın, bir kelime bile kullanmaksızın on bir gömleği yapar ve kuğulara giydirirsen, onlar derhal, eskisi gibi insan olurlar.”(Gökalp, 1976: 27-28).

Böylece göndericinin özneyi bir nesneye yönlendirip harekete geçirmesinden sonra öznenin bu yoldaki mücadelesiyle beraber, sırayla diğer eyleyenler de anlatıda yerlerini alırlar. “Kuğular” adlı masalda eyleyenler ve eksenler olayların gelişimine koşut olarak birbiri ile bağlantılı iki şema hâlinde şöyle gösterilebilir:

Şema 2: Eyleyenler ve Eksenler I

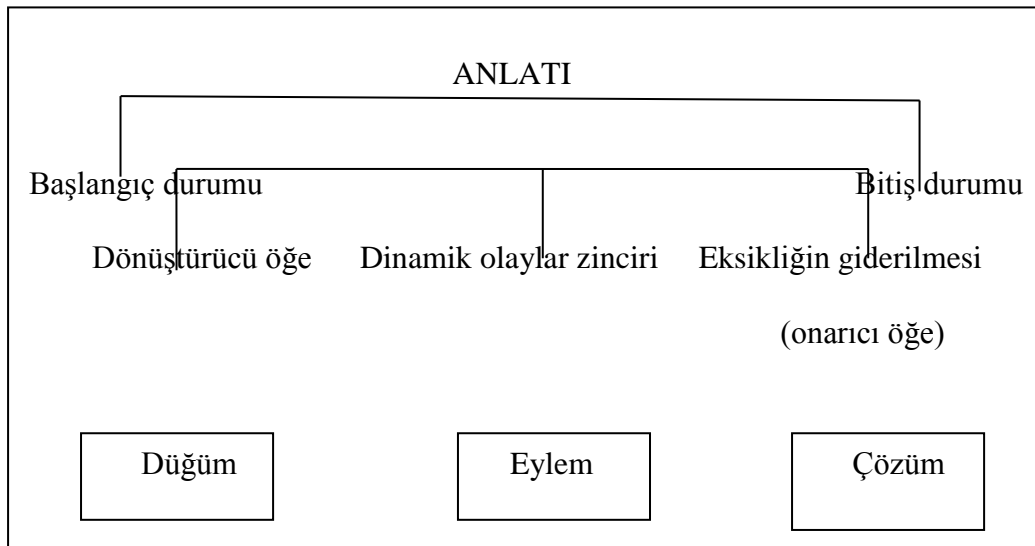

Şema 3: Eyleyenler ve Eksenler II

Böylece eyleyenlerin yerine getirdiği işlevlerle aynı zamanda masalın bölümleri de oluşur. V. Propp'a (2008: 24) göre, "kişilerin işlevleri, masalın temel bölümlerini göstermektedir ve öncelikle ayırt etmemiz gerekenler de bu işlevlerdir." Çünkü, "kişiler kim olursa olsun ve işlevler nasıl gerçekleştirilirse gerçekleşsin, masalın değişmez, sürekli öğeleri, kişilerin işlevleridir. İşlevler masalın temel oluşturucu bölümleridir." Roland Barthes'in (2005: 118) de ifade ettiği üzere "bir işlev, bir eyleyenin genel eylemi içinde yer aldığı ölçüde anlam kazanır; bu eylem de, son anlamını, anlatılmış olması, kendine özgü kuralları (kodu) bulunan bir söyleme bırakılmış olması nedeniyle kazanır." Dolayısıyla işlevsel birimler ve eylemler arasında belirli bir ilgi söz konusudur. Zaten anlatının temel yapısını kuran da bu aşamalardır. Temel karakter ve hikâyesine odaklanılan masalda bu yönde seçilen göstergelerle aşama aşama anlatı ilerler. Burada eyleme katılan şahıslar, eylemleri yerine getiren figürler işlevsel birimlerin oluşmasını sağlar. Eyleme katılan şahıslarla anlatı yürütüldüğünden anlatının belli bir yöne doğru akışında önemli işleve sahip olan eyleyenler de bu şekilde işlevsel birimlerin oluşmasını sağlar. Bazı göstergebilimciler tarafından "anlatının sözdizimi" (Kıran- Eziler Kıran, 2011: 301) olarak nitelendirilen bu işlevsel aşamaların şeması şöyle gösterilebilir:

Şema 4: Beşli Şema (Kıran-Eziler Kıran, 2011: 301'den alınmıştır.)

Burada işlevsel aşamalarla anlatının akışı sağlanır. Başlangıç-değişim, anlatı seyri, dönüşüm ve sonuç halkalarıyla anlatının varlığını sürdürüp tamamladığı görülür. Kurgunun birer parçası olan işlevsel birimler, birbirine zincirlenerek anlatı temel yapısını kurar. Yapısalcılık da “anlamın üretilmesini belirleyen temel birim ve ilişkilerin sistematik işleyişiyle uğraşır.” (Todorov, 2008: 8). İşte bu işleyişi sağlamakta da eyleyenlere önemli işlevler düşer. Tzvetan Todorov’a (2008: 89) göre, “İdeal bir anlatı sabit bir durumla başlar, daha sonra bir güç bu durumu bozar. Sonuç olarak ortaya bir dengesizlik çıkar; ters yönde bir gücün etkisiyle denge tekrar kurulur; ikinci denge birinciye benzer ancak bu ikisi hiçbir zaman aynı değildir.” Hikâyemizde de bir başlangıç durumundan sonra değişim ile anlatı seyri devam eder. Dönüşümün gerçekleşmesinden sonra ise, sonuca doğru yol alınır. (başlangıç - değişim+ anlatı seyri+ dönüşüm -sonuç). İlk denge halinin bozulması sonucu bir ikilem durumu ve denge arayışı tezahür eder. Bu durum da “arayış yolculuğu kalıbı”(Çetin, 2011: 195) hâlinde karşımıza çıkar. Nurullah Çetin bu “kurgu sistemi”nin aşamalarını şöyle ifade eder:

1. İsteme: Bir şeyi isteme. İstenilen şey, sevgili, Allah, hazine veya başka bir nesne ve değer olabilir.

2. Ayrılış: İstenen şeyi bulmak için arayış yolculuğuna çıkış.

3. Mücadele: Bu yolculuk esnasında bazı engellerle, sıkıntı ve zorluklarla karşılaşma ve bunları aşmak için mücadele etme, sınavlardan geçip başarıma.

4. Buluş ve Dönüş: İstenen şeyin bulunarak elde edilmesi ve geri dönüş. Bazen istenen şey veya değer bulunamaz.” (Çetin, 2011: 195).

Bu aşamaları Joseph Campbell, “Kahramanın Sonsuz Yolculuğu” adlı eserinde, “yola çıkış”, “sınavlar yolu” ve “dönüş”(Campbell: 2013) olarak ortaya koyar. Ona göre de “bu temel mitosun kahramanı, ayrılma-sınav-dönüş aşamalarından oluşan bir sınav yaşıyordu. Mitos kahramanı bir nesneyi bulmak için yola çıkar (ayrılma); türlü engellerle karşılaşır ve bir ara yeraltı dünyasına iner orada karanlık güçlerle çarpışır (sınav); istediğini elde eder ve dönüşü geçer.” (Moran, 2008: 222). Dolayısıyla, “her anlatı bir başlangıç durumu ile bir sonuç durumu arasındaki dönüşümün gerçekleşmesiyle oluşur.” (Rıfat, 2014: 75). Buna göre de “her anlatının aynı temel çizgeye göre, birbirini izleyen üç deneyim biçiminde gelişip sonuçlandığı söylenebilir”(Yücel, 2015: 157):

“1) *Yetilendirici deneyim*, yani öznenin belirli bir edimi gerçekleştirebilmesi için gerekli edinci kazanması, örneğin masal kahramanının devi öldürmesini sağlayacak niteliklerle donanması;

2) *Sonuçlandırıcı deneyim*, yani öznenin izlencesini gerçekleştirebilmesi için gerekli eylemi başarması, örneğin masal kahramanının devi öldürmesi, tutsak kızı kurtarması;

3) *Onurlandırıcı deneyim*, yani öznenin başarısının tanınması, örneğin devi öldürüp tutsak kızı kurtaran masal kahramanının kahraman niteliğinin başkalarınca tanınip onaylanması.” (Yücel, 2015: 157).

Ziya Gökalp’in “Kuğular” adlı masalında da söz konusu bu anlatı çizgesinin, bu temel aşamaların gerçekleştiğini görmek mümkündür. Gönderici unsurun yönlendirmesiyle birlikte kardeşlerinin büyüden kurtulması için ayrikotundan gömlek örmesi gereken anlatının merkeze alınan şahsı Nilüfer, artık bunu sağlamak için çaba gösterir:

"Nilüfer uyanınca, ayrıkotu aramaya gitti. Topladığı otlarla, gömleklerin birincisini örmeğe başladı. Akşam, kardeşleri geldiler, ne yapmakta olduğunu sordular, hiç cevap vermedi; muttasıl, örmekte devam ediyordu. Kardeşleri, "Bu konuşmamak da büyüdür" dediler. Artık geceleri, kardeşleriyle konuşmuyordu. Onlar konuşuyor, kendisi gömlek örüyordu." (Gökalp, 1976: 28).

Sonuçlandırıcı deneyim aşamasında da anlatıda bir mücadele eksenini oluşturulur. Burada engelleyici eyleyenlerin ve yardımcı eyleyenlerin işlevi açığa çıkar. Bir mücadelenin oluşabilmesi için bu aşamada Nilüfer, ava çıktığı sırada onu gömlek örerken görüp aşık olan padişah tarafından saraya götürülür. Böylece bundan sonra padişah ile evlenen Nilüfer ve onu kıskanan vezir kızları arasındaki ikili karşıtlıklar gözler önüne serilir. Nilüfer sürekli susup ayrıkotu ördüğü için kendisini büyücülükle suçlayan vezir kızlarına karşı amacına ulaşma yolunda sükut ederek ve azimle gömlek örerken sebat gösterir:

"Kırk gün kırk gece düğün yaptılar; fakat Nilüfer, hiç oralarda değildi. O, muttasıl gömlek örüyordu. Ayrıkotu bitince, geceleri saraydan çıkıyor, mezarlıklarda ayrıkotu topluyordu. Beri tarafta, padişaha varmak isteyen vezir kızları vardı. Onlar, Nilüfer'in arkasına gözcü koydular. Nihayet, padişaha, nişanlısının "büyücü" olduğunu, geceleri mezarlıklarda dolaştığını, halk aleyhine büyüler yaptığını haber verdiler. "İnanmazsan, geceleyin arkasından git; kendi gözünle görürsün!" dediler. Bir taraftan da, halk arasında, kızın büyücülüğüne dair haberler yaydılar. Padişah şüphelenmişti. Gece olunca, kızın arkasına düştü. Kız mezarlığa geldi, ot toplamağa başladı. Padişah, kızın büyücü olduğuna inandı. Kızı mahkemeye verdi. Kadı, birçok sualler sordu. Kız hiçbirine cevap vermiyor, elindeki gömleği örmekle meşgul oluyordu. Kadı, nihayet, kızın asılmasına hüküm verdi; Nilüfer hiç teessür göstermedi, gömleğini örmekte devam etti."(Gökalp, 1976: 29).

Bir dönüşümün yaşanacağı sonuçlandırıcı aşamada da merak ögesinin canlı tutulduğu görülür. Boris Tomaşevski'nin de ifade ettiği üzere "gerilim, doruk noktasına, çözümden önce ulaşır.", "dramatik gerilim, durumun tersine dönmesi yaklaştıkça artar. bu gerilim genellikle ters yüz olmanın hazırlanmasıyla elde edilir." (Todorov, 2016: 257). Masalda da olayların çözümlenmesinden, anlatı çizgesindeki bu aşamanın tamamlanmasından önce öznenin eylemini gerçekleştirme sürecinde bir dramatik gerilim söz konusudur:

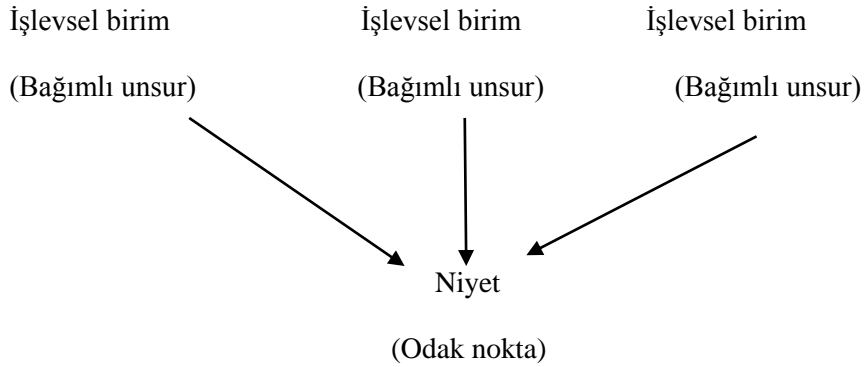
"Cellâtlar kızı aldılar, darağacının yanına götürdüler. Kız, son gömleğini bitirmek için acele ediyordu. Bir saniye durmuyor, örüyor, örüyor, daima örüyordu. Cellât, ölüme hazırlanmasını haber verdi. Birçok seyirciler, bu büyücünün nasıl öleceğinin temasına gelmişlerdi. Kız, yine aldırmadı, gömleği örmekte devam etti. Zaten gömlek bitmek üzereydi. Cellât, ağzından bir kelime çıkarmak için, ona, abdest almasını, namaz kılmasını, tövbe etmesini nasihat edip duruyordu; kız da son örgüleri bitirmeğe çabalıyordu. Nihayet cellât usandı. Kızı asmak için elini uzattığı zaman, son gömlek de bitmişti. Bu anda on bir kuğu, bir beyaz bulut gibi, uçarak geldiler, kızın etrafını aldılar. Kız yanındaki on bir gömleği, birer birer bunlara giydirdi; on bir kuğu, birdenbire on bir şehzade oldular. Bu hâl karşısında cellât da, seyirciler de şaşırıp kaldılar. Bu anda kız, cellâda dedi ki: "Şimdi Padişah ve Kadı efendi gelsinler, her işi anlatacağım." Padişahlı kadı efendi geldiler. (Gökalp, 1976: 29-30).

Onurlandırıcı deneyim kısmında ise, temel karakter Nilüfer'in "üvey annesinin, kendisine ve kardeşlerine nasıl büyü yaptığını, kendisinin konuşmaması ve geceleri ayrık toplayarak muttasıl gömlek örmesi, bu büyüleri bozmak için olduğunu ve bunu yapmak üzere, rüyasında gaybdan emir aldığını" (Gökalp, 1976: 30) söylemesi üzerine onun azminin ve başarısının takdir edilip anlatının başında bozulan dengenin yerine yeni bir dengenin kurulduğu ve anlatının da böylece sona erdirildiği görülür:

"Padişah, Nilüfer'in babasına haber göndererek, Hanım Sultanla beraber düğüne davet etti. Düğün esnasında ihtiyar baba, evlâtlarını tanıdı. Hain karısını boşayarak babasının evine gönderdi, evlâtlarına sarılarak gözlerinden öptü. Damadına da, evlâtlarını kurtardığı için büyük teşekkürler etti. Bundan sonra hepsi bahtiyar yaşadılar."(Gökalp, 1976: 30).

Böylece sonuç kısmıyla anlatı çizgesi tamamlanır ve bütünlüklü yapı ortaya çıkar. Bütünlükten ise, anlam boyutuna ulaşılır. Anlatı şahsının izlediği yol verilmek istenen mesaj yönünde belirlendiğinden bu temel birimlerin yüklendiği işlevlerin ortaya çıkmasıyla birlikte anlatı da anlamlandırılır. Başlangıç ve sonuç durumları arasındaki dengeyi sağlayan, kurgunun sağlamlığı ve işlevsel birimlerdir. Bu aşamaların her biri de birer gösterge niteliğine sahiptir. Burada "göstergebirimcik en ufak anlam ögesi olarak tanımlanır ve işlevini başka öğelerden farklı olmasıyla gerçekleştirir; bir başka deyişle, özerk bir öge değildir, varlığını ancak başka öğelerle kurduğu bağıntılardan alır. Bu nedenle, başka öğelere göre, en azından bir ortak, bir de ayrı özelliği bulunması gerekir." (Yücel, 2015: 131). Bu sebeple bütün işlevsel unsurlar dağınık gibi görülse de anlam boyutuyla birebir bağlantılıdır. Zira, anlatı unsurlarını bağlayan sabit unsur niyet boyutudur. Bunu bir şema ile şöyle ifâde edebiliriz:

Şema 5: İşlevsel Birim ve Niyet (Odak Nokta) İlişkisi

Bu durum aslında anlatıdaki gösteren unsurların gösterilenle ilgisini gözler önüne serer. Mehmet Rıfat'a (2012: 15) göre, "gerçekten de ana sorun, anlamlı öğelerin 'anlatılış' biçimidir. Anlam evreninin, biçimsel kurgu eşliğinde yeni değerler kazanmasını simgeler yazın: birbirinden bağımsız biçim ve anlam birimlerinin aynı bağlam içine girerek birbiriyle çatışmasını, giderek kaynaşmasını gerçekleştiren değerlerdir bunlar." Anlatının akışını sağlayan eyleyenlerle anlatının kurgusunu sağlayan motifler de açığa çıkar. İşlevsel birimlerle anlatı katları kurulur ve bu katlar, bölümler anlatının geri plânındaki sistemde, temel dizgede

SONUÇ

Göstergebilimsel bir yaklaşımla anlatısal yapısı ortaya konulmaya çalışılan “Kuğular” adlı masal, aşamalandırma ve anlamlandırma ilişkisi çerçevesinde ele alınmış, bu konuda da Greimas’ın “eyleyenler” ve “göstergebilimsel dörtgen” şemasından hareket edilmiştir.

Anlatıda her parça bir gösteren, sistemse gösterilendir. Bu açıdan işlevsel parçalar birbirine bağlandığında anlatı adı verilen sistem ortaya çıkar. Eyleyenlerle anlatı evreleri sunulurken göstergebilimsel dörtgen vasıtasıyla da anlatıdaki anlamlı yapı ve değerlerin ilişkisi ortaya konulur.

Bir anlatıda ikili karşıtlıklar anlatı tekniği gereğidir. “Kuğular” adlı masalda da bunu yerine getiren eyleyenlerle anlatısal dinamizm sağlanır. Yine belli bir yönde anlatı yol alırken buna bağlı diğer eyleyenler de sırayla anlatıya dahil edilir. Böylece eyleme katılan figürler işlevsel birimleri, işlevsel birimler de anlatının anlamlı estetik bütünlüğünü oluşturur. Seçilen olaylarla ve işlev yüklenen birimlerle aşama aşama anlatı geliştirilerek masalda Nilüfer adlı şahsın serüveni sunulur. Anlatı evreleri de niyet boyutunda bir araya getirilerek anlamlı bütünü oluşturur. Dolayısıyla estetik ve anlamsal bütünlüğün sağlanmasında bu işlevsel birimler ve eyleyenler önemli yere sahiptir.

KAYNAKLAR

- Aytaç, Gürsel (2009). Genel Edebiyat Bilimi, İstanbul: Say Yayınları.
- Barthes, Roland (2005). Göstergebilimsel Serüven, İstanbul: YKY Yayınları.
- Campbell, Joseph (2013). Kahramanın Sonsuz Yolculuğu (Çev: Sabri Gürses), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Çetin, Nurullah (2011). Roman Çözümleme Yöntemi, Ankara: Öncü Kitap.
- Erkman Akerson, Fatma (2005). Göstergebilime Giriş, İstanbul: Multilingual.
- Gökalp, Ziya (1976). Altın Işık (Haz: Şevket Kutkan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kıran, Zeynel ve Kıran (Eziler) Ayşe (2011). Yazınsal Okuma Süreçleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Moran, Berna (2008). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Propp Vladimir (2008). Masalın Biçimbilimi, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Rıfat, Mehmet (2012). Roman Kurgusu ve Yapısal Çözümleme, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rıfat, Mehmet (2014). Göstergebilimin ABC’si, İstanbul: Say Yayınları.
- Todorov, Tzvetan (2008). Poetikaya Giriş (Çev: Kaya Şahin), İstanbul: Metis Yayınları.
- Todorov, Tzvetan (2016). Yazın Kuramı, İstanbul: YKY Yayınları.
- Uçan, Hilmi (2016). Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Yücel, Tahsin (2015). Yapısalcılık, İstanbul: Can Yayınları.